

49 היא במשנתנו, ששנינו במשנתנו שפעמים היה על המזבח דשן
 50 בשיעור שלש מאות כור: אָמַר רַבָּא, לְשׁוֹן גִּזְמָא הוּא שְׁנִקְטָה
 51 המשנה, ולא שאכן קרה שהיה דשן בשיעור רב כל כך על המזבח.
 52 וכמו כן שנינו להלן (ג), הִשְׁקוּ אֶת הַתְּמִיד מִים קוֹדֵם שְׁחִיטתו בְּכֹס
 53 שֶׁל זֶהָב, כדי שיהיה נח להפשיטו. וגם על זה אָמַר רַבָּא, לְשׁוֹן גִּזְמָא
 54 הוּא שְׁנִקְטָה הַמִּשְׁנָה, ובאמת לא היו משקים בכוס של זהב ממש.
 55 מכיון שפירש רבא את משנתנו שנקטו לשון גזומא, מביאה הגמרא
 56 שמצאנו כן גם בלשון תורה ובלשון נביאים ובלשון חכמים: אָמַר רַבִּי
 57 אַמִּי, מִצְאָנו שְׁדַפְרָה תּוֹרָה בְּלִשׁוֹן הַכָּאִי – לְשׁוֹן שְׂאִינָה מְדוּקְדָּתָ,
 58 כהדיוט שאינו מדקדק בדבריו לבין האמת, וכן מצאנו שְׁדַפְרֵי
 59 נְבִיאִים בְּלִשׁוֹן הַכָּאִי, וכמו כן מצאנו שְׁדַפְרֵי חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַכָּאִי.
 60 מפרש רבי אמי: דַּפְרָה תּוֹרָה בְּלִשׁוֹן הַכָּאִי, דְּכַתְּבִיב (דברים א כח) בענין
 61 המרגלים, שאמרו על ערי ארץ ישראל שהם 'עָרִים גְּדוֹלוֹת וּבְצוּרוֹת
 62 בְּשָׂמַיִם', וקשה, וכי בְּשָׂמַיִם סָלְקָא דַּעְתָּךְ – וכי יעלה על דעתך
 63 שחומות הערים הגיעו עד השמים ממש, הרי ודאי לא היה כן, אֲלָא
 64 לְשׁוֹן גִּזְמָא נִקְטָה הַתּוֹרָה, שהיו החומות גבוהות כל כך עד שהיו
 65 נראות כאילו הן מגיעות עד השמים. וזהו שמצאנו שדיברה תורה
 66 בלשון הבאי.
 67 דַּפְרֵי חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַכָּאִי, זהו הָא דְאָמְרֵן – מה ששנינו במשנתנו
 68 שפעמים היה על התפוח דשן בשיעור שלש מאות כור. והמשנה
 69 ששנינו להלן שהשקו את התמיד בכוס של זהב.
 70 דַּפְרֵי נְבִיאִים בְּלִשׁוֹן הַכָּאִי, דְּכַתְּבִיב (מלכים א' א מ) לגבי שמחת עם
 71 ישראל לאחר שמשחו את שלמה בן דוד למלך, וַיַּעֲלוּ כָּל הָעָם
 72 אַחֲרָיו, (וכל עם הארץ) [וְהָעָם] מְחַלְלִים בְּחִלְלִים וְגו' ושמחים
 73 שִׁמְחָה גְדוֹלָה וְתַבְקַע הָאָרֶץ לְקוֹלָם, ואין פירושו שאכן נבקעה
 74 הארץ, אלא שמרוב קול השמחה היה נדמה בעיניהם שהארץ
 75 נבקעת.
 76 הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין זה: אָמַר רַבִּי יְנָאי פַּר נְחֻמֵּי
 77 אָמַר שְׂמוּאֵל, בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת דַּפְרֵי חֲכָמִים בְּמִשְׁנֵי בְּלִשׁוֹן
 78 הַכָּאִי – שאינה מדוקדקת, וְאֵלֶּי הֵן, האחד, מה ששנינו במשנתנו
 79 לענין התפוח. והשני הוא, לענין גִּזְמָן שהיתה בעזרה, והשלישי הוא
 80 לענין הַפְּרָכָת, וכפי שיתבאר בסמוך. הגמרא מבארת ששמואל נקט
 81 רק שלשה דברים אלו, כדי לְאִפּוּקֵי מְדַרְבָּא – להוציא משיטת רבא
 82 ושהובאה לעיל. דַּתְּנֵן לַהֲלֵן (ג) הִשְׁקוּ אֶת הַתְּמִיד קוֹדֵם שְׁחִיטָה
 83 בְּכֹס שֶׁל זֶהָב, וְאָמַר עַל כֵּךְ רַבָּא, שהמשנה נקטה לשון גִּזְמָא. ועל
 84 זה חלק שמואל וקָא מְשַׁמַּע לֵן, הֲנִי אֵין הֵתֵם לָא – אלו כן ושם לא.
 85 כלומר, רק בשלושה מקומות אלו נקטה המשנה לשון גזומא, ואילו
 86 שם לגבי כוס של זהב, לא נקטו לשון גזומא, לפי ששם אכן השקו את
 87 התמיד בכוס של זהב, לפי שאין לנהוג מנהג עֲנִיּוֹת בְּמִקּוֹם שְׂכּוּלֵי
 88 מנהג עֲשִׂירוֹת, שכל מעשיהם בבית המקדש היה בעושר ובשררה,
 89 ולכך גם את התמיד השקו בכוס של זהב.
 90 עתה מפרשת הגמרא את שלושת העניינים שאמר שמואל שדיברו
 91 בהם המִשְׁנֵי בלשון גזומא. מבארת הגמרא: תַּפּוּחַן שְׁחִיבְרֵי רַבִּי
 92 יְנָאי, הוּא הָא דְאָמְרֵן – מה שכבר הזכרנו לעיל, שפעמים היה דשן
 93 על התפוח שבמזבח בשיעור שלש מאות כור. השני הוא גִּזְמָן,
 94 (דְתַנִּיא) [דַּתְּנֵן] (מודת פ"ג מ"ח) גִּזְמָן העשויה מְהָב הַיְתָה עוֹמְדָת עַל
 95 פְּתַח הַהִיכָל מִלְמַעְלָה, מבחוץ, ומוֹדְלָה – וענפיה שוכבים עַל גְּבִי
 96 כְּלֻבְנֹסוֹת – (מוטות ארוכים) של עץ ארז, וְכָל מִי שְׁהִיָּה מְתַנַּבֵּד לְבַדֵּק
 97 הבית עֲלָה,

1 לֹא נִתְעַצֵּל תַּבְּחֵן שהוטל עליו לעשות עבודה זו, מְלַהֲצִיא אֶת
 2 הַדָּשֵׁן חוּץ לַמִּחְנָה, כשנתרבה הדשן מאד, ואף שהוא נוי למזבח, היה
 3 זריו להוציא.
 4 המשנה חוזרת לבאר את מעשי הכהנים לאחר שדישנו את המזבח:
 5 לאחר שגרפו הכהנים את הדשן ונתנהו על גבי התפוח, החלו מַעְלִין
 6 בַּגְּזֵירִין – התחילו להעלות על ראש המזבח עצים ארוכים הנוכחים
 7 ומשופים, כדי לְסַדֵּר עִמָּהם אֶת הַמַּעְרְכָה הגדולה להכינה לצורך
 8 הקרבת התמיד.
 9 מאחר ושנינו שהתחילו להעלות עצים, ולא פירשו איזה עצים היו
 10 מעלים, שואלת המשנה: וְכִי כָּל הָעֵצִים בְּשָׂרֵין הֵם לַמַּעְרְכָה.
 11 משיבה המשנה: הֵן ו-כּוֹן, כָּל הָעֵצִים בְּשָׂרֵין לַמַּעְרְכָה, הוּיָן מַעַץ
 12 שֶׁל גִּזְמָן וְשֶׁל יוֹתָה.
 13 מוסיפה המשנה: אף שכל שאר העצים כשרים הם למערכה, אֲבָל,
 14 כְּמִינֵי עֵצִים אֵלֶּוּ הָיוּ רְגִילִין לְהַבִּיא לְמַעְרְכָה, בְּמַרְבִּיּוֹת ו-עַנְפִים
 15 ארוכים] שֶׁל עֵץ תַּאֲנָה, שֶׁל עֵץ אֲגוּז, וְשֶׁל עֵץ שָׁמּוֹ, לפי שהם
 16 המובחרים שבעצים.
 17 המשנה מפרטת את סדר הנחת העצים על גבי המערכה: אוֹתוֹ הַכֹּהֵן
 18 שֹׂכֵה בְּתוֹרַת הַדָּשֵׁן, סִדֵּר אֶת הַמַּעְרְכָה הַגְּדוֹלָה שְׁעִלֶיהָ הָיוּ
 19 מְקַרְבִּים את התמיד, מְרֻחָה – בצד מזרח המזבח. וְחִוִּיתָה מְרֻחָה –
 20 וחלון ופתח היה למערכה לצד מזרח, שהיה מניח ריח בין העצים
 21 לצד מזרח כמיני חלון וראה אורו. וְרֵאשֵׁי הַגְּזֵירִין ו-חֲתִיבוֹת הָעֵצִים
 22 הַפְּנִימִים – שהיו לצד פנים המזבח שהוא צד מערב, הָיוּ נוֹגְעִין
 23 בְּתַפּוּחַן שהיה באמצע המזבח.
 24 מוסיפה המשנה: וְרִיחַ הָיָה בֵּין כָּל סוּדְרֵי הַגְּזֵירִים, שְׁהָיוּ מְצִיִּתִים
 25 אֶת הָאֵלֶּיָהּ מִשָּׁם – שהיו מכניסים ברווח זה קיסמים דקים כדי
 26 להבעירם, ועל ידיהם ידלקו העצים הגדולים שבמערכה.
 27 המשנה מפרטת את סידור מערכה שניה שהיתה נעשית לצורך
 28 הקטורת: בְּרָרוּ מִשָּׁם – מלשכת דיר העצים, עֲצֵי תַאֲנָה יָפִים, וסִדֵּר
 29 עִמָּם אֶת הַמַּעְרְכָה הַשְּׂנִיָּה שבמזבח החיצון, שהיא נעשית לְקַטְרוֹת
 30 – כדי שיקחו ממנה גחלים לצורך הקטורת שהיו מקטירים כל יום על
 31 מזבח הפנימי. ומקום מערכה זו היה בְּגִנְדָּר – (לכיוון) קֶרֶן מַעְרָבִית
 32 דְּרומִית של מזבח החיצון, אבל לא היה זה בקרן ממש, אלא מְשֻׁרָף
 33 הוּא מִן הַקֶּרֶן בְּלִפְי צֵד צִפּוֹן של המזבח אַרְבַּע אַמּוֹת. והיו נותנים
 34 על גבי מערכה זו שיעור עצים, שְׁבַע עוֹמֵד – (באומדן) הדעת, כשישרפו
 35 ישאר מהם חֶמֶשׁ סָאִין של גְּחָלִים, שהוא שיעור הנחוץ כדי ליטול
 36 מהם לקטורת. וּבְשִׁבְתָּהּ, היו מניחים עצים בשיעור שְׁבַע עוֹמֵד הדעת
 37 כשישרפו ישאר מהם שְׁמוֹנֶה סָאִין של גְּחָלִים. והטעם שבשבת
 38 הוצרכו יותר, מפני שְׁמַלְבַּד הגחלים שהיו ניטלים לקטורת, שָׁם הָיוּ
 39 נוֹתְנִים ומקטירים גם את שְׁנֵי בִזְיֵי הַלְכוּנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים.
 40 מוסיפה המשנה: הַאֲבָרִים וְהַפְּרָרִים – (חלבי הקרבנות) שֶׁלֹּא נִתְעַבְּלוּ
 41 מְבַעֲרָב, ששנינו לעיל (ע"ה) שהיו מסלקים אותם מהמערכה הגדולה
 42 ומניחים אותם על גבי הכבש או הסוּבָב, לאחר סידור שתי המערכות
 43 הָיוּ מְחִזְרִין אוֹתָן לַמַּעְרְכָה הגדולה ונשרפים שם.
 44 וְהַצִּיּוֹת את שְׁתֵּי הַמַּעְרְבוֹת הללו (מערכה גדולה ומערכה שניה של
 45 קטורת) בְּאֵשׁ. ולאחר מכן יָרְדוּ הַכַּהֲנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ, וְכָאִוּ לֶחֶם
 46 לְלִשְׁבֶּת הַגְּזֵיּוֹת כדי להשתתף בפייס על הקרבת התמיד.

גמרא

47 הגמרא מביאה שתי משניות שהשתמשו בלשון גזומא. ואחת מהם

4 והכבש, וְלֹא היה לוקח נֵר בְּיָדוֹ להאיר לו הדרך, אֲלָא היה מְחַלְלֵן
 5 לְאוֹר הַמַּעְרְכָה שעל גבי המזבח. ושאר הכהנים לֹא הָיוּ רוֹאִין אוֹתוֹ,
 6 מאחר והכבש שהוא גבוה הרבה מפסיק ביניהם.

1 זוית שְׂבִין הַכֶּבֶשׁ לְמִזְבֵּחַ, בְּצַד מַעְרָבוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ ודרומו של המזבח
 2 (ראה אירור ג).
 3 ובשעה שהיה נכנס ליקח החמתה, אֵין אֲדָם נִגְנָם עִמּוֹ לבין האולם

39 בהם קשרים ההולכים ומגיעים עד פנים העץ. ממשיכה הברייתא
40 ושואלת: וכי כל העצים כשרים למערכת. משיבה הברייתא: הן,
41 כל העצים כשרים למערכה, הוין מן עצי זית ונתן. ואף ששאר כל
42 העצים כשרים הם, אבל פאלו היו רגילין, והם, במרפיות של תאנה
43 ושל אגוז ושל עץ שמן. מוסיפה הברייתא: רבי אליעזר מוסיף, לא
44 רק של זית ושל גפן פסולים, אלא אף עץ של מוץ, ושל אלון, ושל
45 דקל, ושל חרוב, ושל שקמה, כולם פסולים הם למערכה.
46 הגמרא מפרשת את מחלוקתם של תנא קמא ורבי אליעזר, ומתוך כך
47 מקשה על דברי רב אחא בר יעקב. מקשה הגמרא: בשלמא למאן
48 דאמר משום דקטרי – הברייתא מובנת לדעת רב פפא, הסובר
49 שהטעם שאין מביאים של גפן ושל זית הוא משום שיש בהם קשרים,
50 מפני שלפי זה יש לפרש שפאה קמיפלגי תנא קמא ורבי אליעזר,
51 שהעצים שאסר רבי אליעזר אין בהם קשרים מבפנים אלא רק
52 מבחוץ, ומחלוקתם היא, דמר – רבי אליעזר כבר שאף על גב דלא
53 קטרי מנא – שאין הקשרים מגיעים עד פנים העץ, מכל מקום, בין
54 דקטרי מקראי לא מיייתין – כיון שיש בהם קשרים מבחוץ, אין
55 להביאם למערכה. ומר – ותנא קמא כבר, שבין דלא קטרי מנא
56 – שאין בהם קשרים מבפנים, אף על גב דמקראי קטרי, מיייתין –
57 אף שמבחוץ יש בהם קשרים, כשרים הם להביאם למערכה. אלא
58 למאן דאמר – לדעת רב אחא בר יעקב הסובר שטעם הפסול בשל
59 גפן וזית הוא משום ישוב דארץ ישראל, יש להקשות, מדוע לדעת
60 תנא קמא מותר להביא של עץ דקל, ומי לית ביה – וכי האם אין בו
61 משום ישוב דארץ ישראל.
62 מתרצת הגמרא: אמר לך – יאמר לך רב אחא בר יעקב, וליטעמיה
63 – ולשיטתך, שהקשית על דברי מהברייתא, מדוע לא הקשית
64 ממשנתנו, שאמרו שהיו מביאים משל תאנה, הלא גם מזה יש
65 להקשות, וכי לית – אין – בה משום ישוב דארץ ישראל. מכריחה
66 הגמרא: אלא מאי אית לך למימר כדי ליישב את הקושיא
67 ממשנתנו, שמדובר בעץ תאנה דלא עבדא פירא – שאינו עושה
68 פירות, ולכך אין בו משום ישוב ארץ ישראל, וכיון שכן, דקל נמי –
69 גם מה שהתיר תנא קמא בדקל, יש לפרש שמדובר בדלא עבד
70 פירא – בעץ דקל שאינו עושה פירות.
71 מקשה הגמרא: מה שיישבנו את המשנה שמדובר בתאנה שאינה
72 עושה פירות, ומי איבא תאנה דלא עבדא פירא – וכי מצוי עץ
73 תאנה שאינה עושה פירות. מתרצת הגמרא: אין, הדבר מצוי הוא,
74 בדרהב – וכדברי רחבה, דאמר דהב, הרוצה שיהיו לו קורות
75 חזקים לצורך בנין, מייית תאיני חוורתא – יביא נטיעות של תאנים
76 לבנות שהם גרועות,

1 או נגיד של זהב או אשכול של גרגירי זהב, היה מביא ותולה בה
2 – בגפן זו.
3 מוסיפה המשנה: אמר רבי אליעזר ברבי – בן רבין צדוק, מעשה
4 היה, והיה עליה כל כך הרבה זהב, עד שנמנו עליה – מנו שהיו שם
5 בשבילה שלש מאות כהנים שהוצרכו בכדי לפנותה ממקום
6 שהיתה, ולטלטלה למקום אחר. ועל מנין 'שלש מאות כהנים' אמר
7 שמואל שלשון גוזמא הוא, לפי שאם אכן היתה מלאה כל כך עד
8 שהיו צריכים כל כך כהנים לפנותה, ודאי היתה נשברת, ולא היו
9 ממתנינים כל כך.
10 והשלישי שמנה שמואל הוא פרוכת, הנתן (שקלים פ"ח מ"ה), רבן
11 שמעון בן גמליאל אמר משום רבי שמעון הסגן, הפרוכת שהיתה
12 תלויה בין ההיכל לקודש הקדשים, היה עניה ספה, ועל שבועים
13 ושנים נימן – נירים היתה נארת, ועל כל נימה ונימה – ובכל נב
14 שבכל ניר וניר היו מכניסים עשרים וארבעה חומין. ומדת ארבה
15 היה ארבעים אמה, ומדת רחבה היה עשרים אמה. ומשמזנים
16 ושתים ריבוא היתה נעשית – שהיו מוציאים על עשייתה שמונים
17 ושתים ריבוא דינרי זהב. ושתים – ושתי פרוכות היו עושים בכל שנה
18 ושנה. ובשעה שנטמאת היו שלש מאות כהנים מטבילין אותה.
19 וגוזמא היא, שלא היו שלש מאות כהנים בדקדוק, אלא שהרבה
20 כהנה הטבילה.
21 שנינו במשנתנו: החלו מעלין בגורין לסדר את המערכה [וכו'], וכי
22 כל העצים כשרים למערכה, הן, כל העצים כשרים למערכה הוין
23 משל זית ומשל גפן [וכו']. הגמרא מבארת את טעם החילוק שבין
24 מיני העצים. שואלת הגמרא: הני – אלו, של זית ושל גפן, מאי
25 מעמא – מהו הטעם שאין להביא מהם למערכה. משיבה הגמרא: רב
26 פפא אמר, משום דקטרי – שיש בהם קשרים [ראדא איר], ומזמתם
27 העצים אינם יבשים לגמרי, וגם אינם חלקים, ולכך אינם נשרפים יפה.
28 ורב אחא בר יעקב אמר, משום ישוב דארץ ישראל, שאילו היו
29 מביאים מהם עצים למערכה, היו מתמעטים היין והשמן שבארץ
30 ישראל, לפי שבבית המקדש היו צריכים להרבה עצים.
31 הגמרא מקשה מברייתא על טעמו של רב אחא בר יעקב: מיייתין,
32 שנינו בתורת כהנים (ויקרא דיבורא הנדבה פ"ח) על האמור בתורה (ויקרא א
33 י) לגבי איברי קרבן עולה, וצריך להבין אתם על העצים אשר על
34 האש אשר על המזבח. ומהלשון 'על העצים אשר על האש', דרשו,
35 שהכוונה לעצים הנתוכים להיות אש – הממהרים להשרף
36 ולהעשות גחלים. מבררת הגמרא: ומאי ניהו – ומה הם העצים
37 הממהרים להשרף ולהעשות גחלים. משיבה הגמרא: הם דוקרי
38 שפור – קנים החתוכים יפה, דלא קטרי ואולי מקטר מתוכו – שאין

המשך ביאור למס' תמיד ליום שלישי עמ' ב

משנה

16 המשנה מפרשת את סדר השחיתת התמיד חזיקת דמו: לא היו
17 של שחר, היה נשחט על קרן צפונית מערבית של המזבח, על
18 הטבעת השנייה שמצד המזבח, ואילו התמיד של בין הערפים, היה
19 נשחט על קרן מזרחית צפונית של המזבח, על טבעת השנייה.
20 המשנה מפרשת את סדר השחיתת חזיקת הדם: שחט השוחט את
21 התמיד, וקבל את דמו הכהן המקבל, וקא לו הכהן המקבל עם הדם
22 לקרן [לזוית] מזרחית צפונית של המזבח, ועומד שם על רצפת
23 העזרה, ונותן מן הדם בזריקה על מזרחה צפונית של המזבח. כלומר,
24 מכון שקילוח הזריקה יבוא על זוית מזרחית צפונית, ובכך יגיע הדם
25 לצד מזרח ולצד צפון של המזבח, והרי זו זריקה אחת הנראית
26 כשתים. ומקיף את המזבח לצד ימין והולך עד שהוא מגיע לקרן
27 מערבית דרומית של המזבח, ונותן בזריקה על הזוית של מערב
28 דרומה של המזבח. ועושה כן, לפי שמתן דמים של התמיד דינו כמתן
29 דמים של עולה, שיש לזרוק בה שתי מנות שהם ארבע. את שפירי
30 הדם שנשארו בכלי, היה שופך אל יסוד דרומית של המזבח.

1 המשנה מפרשת את סדר השחיתת התמיד חזיקת דמו: לא היו
2 בופתין – קושרים ביחד את ארבעת רגלי הטלה של קרבן התמיד
3 בעת השחיתה, אלא היו מעקדין אותו – קושרים רק את ידו של
4 הכבש לרגלו. מוסיפה המשנה: מי מהכהנים שזכו בהולכת
5 האברים, היו אוהוין בו בכבש בשעת שחיטה.
6 לעיל נאמר שמקום השחיטה היה בצד צפון של המזבח. המשנה
7 מפרשת כיצד היו מניחים שם את התמיד בשעת השחיטה: וכך היה
8 עקדתו – כך היו מניחים את הטלה בשעה שהיה עקוד ומוכן
9 לשחיטה. ראשו לצד דרום של העזרה, קרוב למזבח, ורגליו לצד
10 צפון. ומעקמים את פניו של הטלה שיהיו לצד מערב, והשוחט
11 עומד בצד מזרח של הקרבן ופניו של השוחט לצד מערב.
12 במרחק שמונה אמות מצד צפון המזבח, היו קבועים בארץ עשרים
13 וארבע טבעות, שבהם היו מכניסים את ראש הקרבן בשעת שחיטתו.
14 טבעות אלו היו מסודרות בשש שורות, שבכל שורה ארבע טבעות.